

Heeft het Centraal Economisch Plan 1983 een voldoende analytische grondslag?

PROF. DR. P. J. L. M. PETERS*

Het Centraal Economisch Plan 1983 weerspiegelt het langzamerhand bekende, sombere beeld van toenemende werkloosheid, afnemende materiële welvaart en het ontbreken van tekenen die wijzen op een hervatting van de economische groei. De depressieve ontwikkeling vormt voor de beleidsbepaling echter geen aanleiding tot het voeren van een anticyclisch beleid. De auteur verbaast zich erover dat het Centraal Planbureau enerzijds het bestaan van een omvangrijke onderbezetting van rendabele productiecapaciteit erkent, doch anderzijds geen onomwonden advies geeft om een verdere uitval van de effectieve vraag te voorkomen. Aan de hand van een eenvoudige onevenwichtigheidsanalyse toont hij aan dat het verhogen van de effectieve vraag een noodzakelijke voorwaarde is om de investeringsactiviteit weer op gang te brengen. Het monetaristische beleid zou op den duur ook wel een nieuwe goeifase kunnen inleiden, maar pas nadat eerst een omvangrijke kapitaalvernietiging heeft plaatsgevonden, terwijl het dan bovendien om een weliswaar zeer produktieve, maar tevens kleine economie met een lage werkgelegenheid zal gaan.

Inleiding

Met het verschijnen van het *Centraal Economisch Plan 1983* (CEP 1983) begin juni jl. is de reeks „voorjaarsklassiekers” van algemeen-economische beleidspublicaties afgesloten. Na alle sombere gegevens over de toestand en de ontwikkeling van 's lands economie in de jaren 1982 en 1983, die al eerder met bakken vol over de belangstellende lezers zijn uitgestort, bevat het jongste CEP weinig opzienbarend nieuws. In dit artikel zullen daarom slechts enkele kerngegevens worden gereproduceerd. De lezer zij overigens verwezen naar hoofdstuk I van het CEP 1983; een beknoptere samenvatting van het tot (nominaal) 408 pagina's uitgedijde rapport valt er m.i. niet te geven.

De vertrouwde opzet is in grote lijnen ook dit jaar weer gekozen. Achtereenvolgens worden behandeld de situatie in het buitenland in 1982, de binnenlandse ontwikkeling in 1982 en een (macro-economische) verkenning van 1983. Vervolgens komen de ontwikkelingen in de bedrijfstakken aan de orde. Nieuw is daarbij een verdeling van de stof over twee hoofdstukken. In hoofdstuk V worden de gangbare conjuncturele aspecten behandeld, terwijl hoofdstuk VI lezenswaardige capita selecta van meer structurele aard bevat, te weten: 1. de sedert 1979 optredende verschuiving in de samenstelling van de internationale handel van Nederland; 2. de (sombere) toekomst op middellange termijn van de grote werkverschaffer bouwrijverheid; 3. de economische aspecten van de elektriciteitsvoorziening.

Het CEP 1983 bevat, zoals steeds, zeer veel gedetailleerde informatie, gepresenteerd in de bekende staccatostijl, gekenmerkt door grammaticaal onvolledige zinnen. Desondanks beschouw ik het rapport als onvolledig op twee samenhangende punten. Deze betreffen:

- a. een verklarende *nacalculatie* van de verschillen tussen eerder gepubliceerde gegevens en de jongste cijfers over 1982 en 1983;
- b. een *variantenanalyse* van de te verwachten gevolgen van alternatieve aannamen ten aanzien van de voornaamste exogenen, daaronder begrepen de beleidsvariabelen („spoorboekjes”).

Aan de hand van een dergelijke nacalculatie en variantenanalyse zou de lezer zich immers een duidelijker beeld hebben kun-

nen vormen dan nu het geval is van de visie die het CPB thans heeft op het functioneren van het Nederlandse (macro-)economische systeem.

De bijzondere belangstelling zou daarbij uitgaan naar de kwestie hoe het mogelijk is dat het CPB enerzijds duidelijk het bestaan van een omvangrijke onderbezetting van de rendabele productiecapaciteit erkent, doch anderzijds het onder dergelijke omstandigheden aannemelijke beleidsadvies dat allereerst een verdere uitval van effectieve vraag met kracht moet worden tegengegaan, niet onomwonden geeft. Volgens de summier beleidsadviezen die het CPB ten beste geeft, komt van alles en nog wat in aanmerking: looninlevering, arbeidstijdverkorting en gerichte stimulering van de investeringen 1). Welnu, naar mijn mening kan dit alles niet onderling consistent in één enkel beleidsprogramma voor de korte termijn worden ondergebracht. Er zullen met name ten aanzien van fasering en intensiteit van de te nemen maatregelen beleidskeuzen moeten worden gemaakt. Deze laatste „stelling” kan aan de hand van een elementair onevenwichtigheidsmodelletje aannemelijk worden gemaakt. Dat zal in de slotparagraaf van dit artikel geschieden. Het doel ervan is hoofdzakelijk om twijfels die vanuit de economische theorie omtrent de consistentie van de actuele beleidsvoorbereiding worden opgeroepen, tot uitdrukking te brengen. Daaraan gaat een beperkte nacalculatie op enkele hoofdpunten, zoals hierboven bedoeld onder a, vooraf.

Aldus ontstond de volgende indeling van dit artikel. Eerst worden enkele kerngegevens samengevat. Daarop volgt een vergelijking tussen de MEV 1983 en het CEP 1983. De vierde paragraaf is gewijd aan de bezettingsgraad van de rendabele outillage. Het artikel wordt besloten met een toetsing van het beleid aan een stukje onevenwichtigheidstheorie.

* De auteur is hoogleraar in de algemene economie en de openbare financiën aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen. Hij is drs. F. van de Reep erkentelijk voor het kritisch lezen van een eerdere versie van dit artikel.

1) Zie in het bijzonder CEP 1983, blz. 39.

Enkele kerngegevens

In tabel 1 zijn enkele kerngegevens, afwijkend van de volgorde in het CEP 1983, gegroepeerd in drie categorieën, te weten: I. Vooronderstellingen; II. Primaire doelstellingen en III. Afgeleide doelstellingen.

Het onderscheid tussen II en III bestaat hierin dat onder II de grootheden zijn ondergebracht waar het in het economisch beleid écht om zou moeten gaan, terwijl zich onder III datgene bevindt waarvan velen zijn gaan denken dat het daarom gaat.

Tabel 1. Voorlopige realisatiecijfers 1982 en prognoses 1983 volgens het Centraal Economisch Plan 1983 a)

	1982	1983
I. Vooronderstellingen		
A. Met betrekking tot de handel met het buitenland:		
1. Volume wereldinvoer	- 2,5	0,5
2. Invoerprijspeil	1,5	- 2,5
3. Concurrerend uitvoerprijspeil	1,0	1,0
4. Koers van de gulden (gemiddeld)	3,8	5,3
B. Met betrekking tot het binnenlands beleid:		
5. Overdrachtsuitgaven overheid	7,5	6,0
6. Volume materiële overheidsbesteding (gewogen gemiddelde)	- 2,0	3,5
7. Volume investeringen in woningen	- 6,0	- 2,5
II. Primaire doelstellingen		
A. Werkgelegenheid:		
8. Werkgelegenheid in arbeidsjaren x 1.000	4.634	4.554
9. Werkloosheid (nieuwe definitie) in arbeidsjaren x 1.000	660	820
B. Inflatie:		
10. Prijspeil particuliere consumptie	5,5	2,8
11. Loonsom per werknemer in bedrijven	6,5	3,5
C. Groei en materiële welvaart:		
12. Volume particuliere consumptie	- 1,5	- 1,5
13. Volume bruto investeringen in bedrijven	- 1,0	3,0
14. Productievolumen bedrijven	- 2,0	- 0,5
15. Arbeidsproductiviteit in de bedrijven	0,5	1,8
D. Betalingsbalans:		
16. Volume goederenuitvoer	- 1,0	0
17. Volume goedereninvoer	1,5	0,5
18. Saldo lopende rekening betalingsbalans (in mrd. gulden)	10	10
III. Afgeleide doelstellingen		
19. Collectieve druk b) (in procenten van het n.i.)	68,9	72,2
20. Financieringstekort overheid (transactiebasis, in procenten van het n.i.)	9,4	10,5
21. Concurrentiepositie (op basis van eindprijzen)	- 2,0	2,5
22. Liquiditeitsquote (in procenten van het n.i.)	37	37,5
23. Arbeidsinkomensquote bedrijven	90,5	91

a) Alle cijfers in procentuele veranderingen, tenzij anders vermeld.
b) Belasting- en niet-belastingmiddelen + premies + tekort.
Bron: CEP 1983, blz. 39.

Kijkend naar de realisatie van de primaire doelstellingen is dit het uiterst sombere beeld: een deplorabele arbeidsmarkt, afname van de materiële welvaart en nauwelijks enig teken van hervatting van de groei. De eindelijk weer positieve groeiëraming voor de particuliere investeringen geeft geen aanleiding tot een wat optimistischer formulering: ten eerste moeten we nog maar afwachten of deze zal worden gerealiseerd en ten tweede wordt dan nog maar een investeringspeil bereikt van omstreeks 1970 en dat is ruwweg zo'n 75% te laag!

Het nog steeds aanwezige aanzienlijke overschot van f. 10 mrd. op de lopende rekening moet evenmin positief worden beoordeeld. Vooreerst overtreft dit cijfer opnieuw aanzienlijk de

structurele doelstelling van ca. 1% van het nationaal inkomen ten behoeve van ontwikkelingshulp. Daarmee wordt de nu al vele jaren durende „overshooting“ van Nederland op dit doel gecontinueerd. Verder is het overschot voornamelijk een uiting van de onderbesteding en daaruit voortvloeiende onderproductie, waardoor de importbehoefte laag blijft. Ten slotte veroorzaakt het hardnekkige betalingsbalansoverschot een aanhoudende opwaartse druk op de guldenkoers, zodat de concurrentiepositie zich ondanks alle binnenlandse (loonkosten-)matiging hooguit zal kunnen herstellen tot het niveau van 1981.

De belangrijkste vraag is dan natuurlijk of men onder deze depressieve ontwikkelingen de gedachte aan een anti-cyclisch beleid voor de korte termijn moet blijven verwerpen. Uit de sterke matiging van de overheidsuitgaven blijkt dat „de politiek“ dat in elk geval nog steeds doet. Het onthutsende is echter dat desondanks ook in 1983 de collectieve druk boven de 70% uitkomt en het procentuele financieringsstekort nog verder verslechtert. Onder deze omstandigheden zullen de beleidsbepalers die zich thans blind staren op modieuze monetaristische theorieën, toch maar weer eens moeten worden herinnerd aan de in hun ogen zo abstracte theorie van „functional finance“.

Vergelijking van MEV 1983 en CEP 1983

De effectieve vraag

Reeds in de *Macro Economische Verkenning 1983* (MEV 1983) werd voor 1982 en 1983 een depressieve ontwikkeling van de effectieve vraag verwacht. Deze zou vooral worden veroorzaakt door een versterkte daling van het volume van de particuliere consumptie. De in het najaar van 1982 nog verwachte lichte groei van het exportvolume zou ontoereikend zijn om een uiteindelijke stagnatie in het volume van de totale effectieve vraag te voorkomen. In het CEP 1983 handhaaft het CPB deze vooruitzichten voor het totaal van de effectieve vraag, doch voor de samenstellende delen ervan geldt dat niet. Vanwege het grote belang van de vraagontwikkeling voor de algehele bedrijvigheid en werkgelegenheid lijkt een nadere analyse van de verschillen gewenst. Daartoe is uit de MEV 1983 en het CEP 1983 onderstaande tabel 2 berekend.

Uit tabel 2 valt af te lezen dat het binnenlandse vraagvolume zich gunstiger ontwikkelt dan in de MEV 1983 werd voorzien (1,5% in 1983, 2,3% over 1982 en 1983 te zamen, d.i. in gulden in de orde van 5, resp. 7,5 miljard). Sterk tegenvallend daarentegen is de exportontwikkeling (zowel in 1982 als in 1983 ca. 1,9% lager). Per saldo resulteert dan een -0,7% geringer totaal vraagvolume voor 1982 en een 0,2% hoger vraagvolume in 1983. Frappant is verder de lagere prijsontwikkeling zowel in 1982 als in 1983 voor vrijwel alle onderdelen van de effectieve vraag. Ook dit lijkt voornamelijk het gevolg te zijn van de geringere prijsstijging op de buitenlandse markten (m.n. de onvoorziene sterke daling van de olieprijs speelt hierin een voorname rol).

De overige grootheden

Vanzelfsprekend moesten bij de hierboven geschetste ontwikkeling de ramingen van de productie van bedrijven en voorts ook

Tabel 2. Verschillen tussen MEV 1983 en CEP 1983, in procenten van de totale effectieve vraag (in 1982: f. 320 mrd.)

Variabele	Volume			Prijs			Waarde		
	1982	1983	'82 + '83	1982	1983	'82 + '83	1982	1983	'82 + '83
Particuliere consumptie	0,38	1,02	1,41	- 0,35	- 1,30	- 1,65	0,03	- 0,28	- 0,25
Investeringen in woningen	- 0,06	0,07	0,00	0,07	- 0,14	- 0,07	0,01	- 0,07	- 0,07
Investeringen in vaste activa bedrijven	0,49	0,12	0,61	- 0,22	- 0,29	- 0,51	0,26	- 0,17	0,09
Materiële overheidsbestedingen	0,13	0,27	0,40	- 0,04	- 0,19	- 0,23	0,09	0,09	0,17
Overheidsinvesteringen	- 0,16	0,03	- 0,13	0,04	- 0,03	0,07	- 0,12	- 0,00	- 0,13
Export van goederen en (finale) diensten	- 1,87	- 1,86	- 3,73	- 0,52	- 3,32	- 3,84	- 2,39	- 5,18	- 7,57
Import van goederen en (finale) diensten	0,36	0,55	0,91	0,47	2,86	3,33	0,83	3,41	4,23
Effectieve vraag	- 0,7	0,20	- 0,54	- 0,56	- 2,42	- 2,98	- 1,30	- 2,21	- 3,52

Bron: eigen berekeningen uit MEV 1983 en CEP 1983.

van de reële nationale inkomensvorming lichtelijk in benedenwaartse richting worden bijgesteld. Dat geldt in het verlengde daarvan tevens voor de werkgelegenheid. Het nieuwe cijfer voor de geregistreerde arbeidsreserve bedraagt 717.000 personen (oude definitie), daarmee uitkomend op 15,4% van de beroepsbevolking. Daarmee is Nederland de Westeuropese koploper geworden.

De tegenvallende exportontwikkeling heeft uiteraard zijn uitwerking op de lopende rekening van de betalingsbalans. Ondanks de bijstelling naar beneden, blijft de verwachting een overschot van f. 10 mrd. zowel in 1982 als in 1983.

Op het te verwachten financieringstekort in procenten van het netto nationaal inkomen hebben al deze tegenvallers merkwaardigerwijs geen invloed: het in de MEV geraamde tekort op kasbasis van 10,5% zou gehandhaafd blijven. Dit betekent een lichte daling van het reële tekort aangezien de omvang van het reële nationale inkomen voor 1983 in de CEP 1983 lager wordt gesteld dan in de MEV 1983.

De bezettingsgraad van de (rendabele) outillage

Het voornaamste gevolg van de hierboven geschetste depressieve vraagontwikkeling is een vrijwel algehele onderbezetting van de rendabele productiecapaciteit van de beschikbare outillage. Zo wordt b.v. voor de industrie als geheel deze variabele in het CEP 1983 per 1 september op liefst 24% gesteld. Daarmee lijkt de onderbezetting — en niet het financieringstekort of de arbeidsinkomensquote — het meest relevante kengetal te worden. Overigens vergelijk men onderstaande tabel 3, waarin de laatste CPB-ramingen van de bezettingsgraad zijn weergegeven. Indien de verwachte stagnatie van de effectieve vraag inderdaad in 1983 zal worden bewaarheid, moet tevens worden aangenomen dat deze overcapaciteit ook in het lopende jaar ten minste gehandhaafd zal blijven.

Tabel 3. Bezettingsgraad in enkele sectoren van de industrie, in procenten

	Dieptepunt vorige recessie	September 1979	September 1981	Maart 1982	September 1982
Industrie a)	76 b)	83	78	76	76
wv metaalindustrie	75 c)	80	77	75	75
wv basismetaleindustrie	72 b)	80	79	79	62
machinebouw	76 e)	82	73	72	78
scheepsbouw	69 d)	80	81	74	73
Chemie	69 b)	86	77	77	75
wv grondstoffen	66 b)	88	72	72	68
producten voor industriële en agrarische toepassing	69 b)	88	87	85	82
consumptiegoederen	72 c)	77	76	77	82

a) Excl. aardolie-industrie en voedingsmiddelen-, dranken- en tabaksproductenindustrie.

b) Mei/oktober 1975.

c) Januari/mei 1976.

d) Mei 1976.

e) Mei 1978.

Bron: CEP 1983, blz. 224.

Naar mijn oordeel wordt het probleem van de hardnekkige onderbezetting door het CPB weliswaar gesignaleerd, doch krijgt het onvoldoende nadruk. De beschouwingen over de negatieve invloed van de lage bezettingsgraad op de investeringen, de winstgevendheid en de arbeidsproductiviteit, brengen niet tot uitdrukking dat de bezettingsgraad zodanig laag is, zo hardnekkig en tevens zo algemeen in het bedrijfsleven, dat deze variabele het functioneren van het economisch systeem volledig blokkeert, zowel op korte als op lange termijn. De navolgende enigszins theoretische reflectie moge, wellicht ten overvloede, verduidelijken dat zulks zeer wel denkbaar is.

Toetsing van het voorgestane beleid aan een stukje onevenwichtigheidsanalyse

Ook in 1983 lijken zowel de goederen-, als de arbeidsmarkten over het algemeen gekenmerkt te worden door aanbodoverschot-

ten. Op de goederenmarkten uit zich dat in de zojuist besproken *onderbezetting*, op de arbeidsmarkten in aanzienlijke *werkloosheid*. Diagnose en therapie zullen dan ook moeten uitgaan van een model, waarin op enig moment deze beide dominante onevenwichtigheden tegelijkertijd kunnen optreden. De voornaamste elementen van een dergelijk model kunnen gemakkelijk genoege in onderlinge samenhang aangegeven worden 2).

Het zijn achtereenvolgens in de marktsector de feitelijke werkgelegenheid I_v , de structurele arbeidsvraag, alias het rendabele aantal arbeidsplaatsen, alias „notional labour demand” I_s , het (gegeven) arbeidsaanbod I_a , het structurele goederenaanbod, alias, „notional supply of goods” alias rendabele productiecapaciteit Y_s , en de koopkrachtige vraag alias „notional demand for goods” Y_v . Verder moeten in de beschouwing worden betrokken de nominale loonkosten per werknemer P_1 , het gemiddelde nominale prijsniveau P , waaruit de reële loonkosten per werknemer $W = P_1/P$ berekend kunnen worden.

Aangenomen wordt dat er een eenduidig bepaalde korte-termijn-productiefunctie voor $Y_s = f(I_s)$ bestaat, alsmede een eenduidige structurele vraagfunctie naar arbeid $I_s = g(W)$, die met inachtneming van bepaalde veronderstellingen ter zake van het ondernemershandelen onder concrete marktverhoudingen uit de productiefunctie kan worden afgeleid.

In de roemruchte jaargangenmodellen van het CPB werd g als volgt uit f verkregen: $W = f(I_s) = g^{-1}(I_s)$. Gelijktijdig evenwicht op de goederen- en arbeidsmarkt impliceert een reële loonkostenvoet W en een evenwichtige vraagniveau Y_a , zodanig dat $I_v = I_s = I_a$ en $Y_v = Y_s = Y_a$. Deze situatie is in figuur 1 weergegeven.

In figuur 2 is de onevenwichtige situatie in beeld gebracht waarbij geldt: $I_v < I_s < I_a$ (werkloosheid) en $Y_v < Y_s$ (onderbezetting).

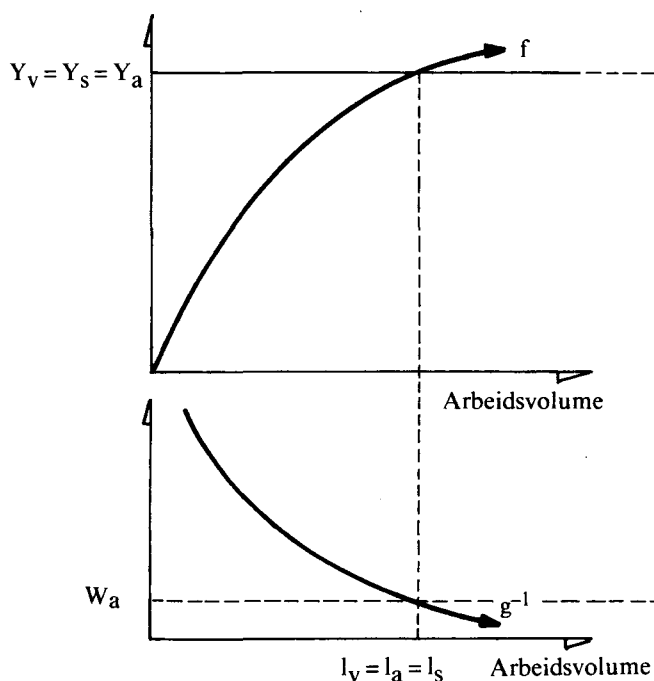
Enige toelichting behoeft in dit geval wellicht de bepaling van I_v . Aangenomen is dat de door het feitelijke reële loonkostenpeil w bepaalde gemiddelde arbeidsproductiviteit $\pi = Y_v/I_v$, metterdaad wordt geëffectueerd. Zoals gemakkelijk valt in te zien, komt dit overeen met de in de jaargangentheorie wel gebruikelijke veronderstelling dat de onderbezetting van de rendabele kapitaalgoederen gelijkmatig wordt verdeeld over alle intra-marginale bedrijfsseenheden.

Overigens zij opgemerkt dat het model stellig niet alleen maar gebaseerd is op naïeve keynesiaanse uitgangspunten. De zojuist besproken situatie lijkt volledig aan te sluiten bij de huidige realiteit, zoals die in het CEP 1983 beschreven wordt. Bij de beantwoording van de vraag wat dan de inhoud zou kunnen zijn van een beleid gericht op evenwichtsherstel, moet onderscheid worden gemaakt tussen een beleid op de korte en een op de lange termijn.

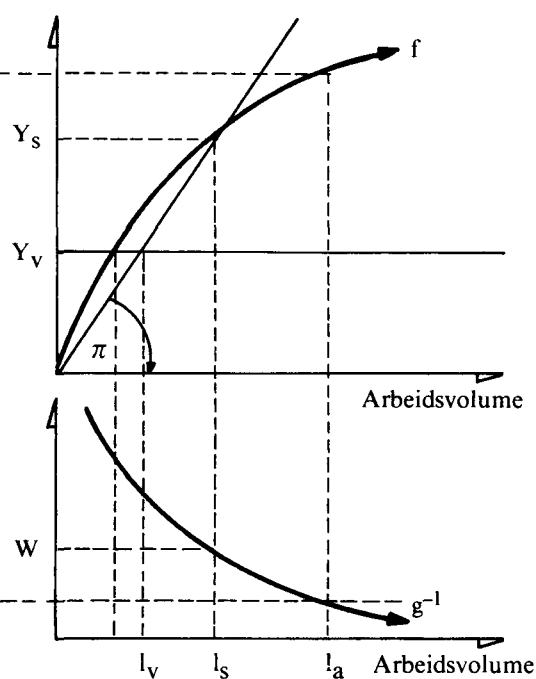
Evenwichtsbeleid op korte termijn

Voor de korte termijn is het uitgangspunt een gegeven productiefunctie en in het verlengde daarvan een gegeven structurele vraagfunctie naar arbeid. Indien het uitgangspunt zou zijn om I_a uiteindelijk volledig te werk te stellen, zal de koopkrachtige vraag uiteindelijk tot het niveau Y_a verhoogd moeten worden en het reële loonkostenpeil tot W_a verlaagd. Het is echter niet rationeel om dit in een willekeurig tempo tot stand te brengen. Het meest voor de hand ligt om eerst de effectieve vraag te verhogen tot een niveau dat bij het aanvankelijk geldende loonkostenpeil tot volledige bezetting van de outillage leidt. Pas daarna moet geleidelijk in een zo evenwichtig mogelijke verhouding het loonkostenpeil worden verlaagd en de effectieve vraag verhoogd. Indien meteen al in de uitgangssituatie een al te eenzijdige nadruk op loonkostenmatiging zou worden gelegd, is het gevaar zeer reëel dat daardoor de koopkracht van loontrekkenden zou worden aangetast. De eventuele structurele winst aan werkgelegenheid, vloeit dan onmiddellijk weg vanwege de vraaguitval. Dat zal leiden tot onderbezetting van de rendabele productiecapaciteit.

2) Een uitvoeriger beschrijving en schatting ervan kan men aantreffen in: P. Peters, *Alternatieve werkgelegenheidshypothese voor de Nederlandse industrie in de periode 1970-1982*, Researchmemorandum 8204, Economisch Instituut, Katholieke Universiteit Nijmegen.

Figuur 1. Evenwicht

Figuur 2. Onevenwicht ($l_v < l_s < l_a$; $Y_v < Y_s$)

Het is van belang om op te merken, dat in het geval van figuur 2 de vereiste stimulering van de effectieve vraag niet tot een vergroting van het procentuele financieringstekort behoeft te leiden, zelfs niet als de bestedingsimpuls initieel geheel ten laste komt van de overheidsbegroting. Dit kan worden verklaard ten eerste uit de uitgespaarde werkloosheidsuitkeringen en ten tweede uit de hogere belastingopbrengsten.

Het is uiteraard consistent om de voorwaarde van volledige werkgelegenheid voor l_a te laten vallen. Alle vormen van beperking van het arbeidsaanbod komen dan in het vizier als reële mogelijkheden. Vanzelfsprekend moet dan het reële loon per werknemer worden gecorrigeerd voor het gewijzigde arbeidsvolume per werknemer. Ook indien men voor deze beleidslijn zou opteren, blijft in het gegeven geval verhoging van de effectieve vraag geboden.

Evenwichtsbeleid op langere termijn

Op langere termijn dient rekening gehouden te worden met veranderingen in de productiefunctie en in het verlengde daarvan van de structurele vraagfunctie naar arbeid. Investerings- en technologische ontwikkeling doen de productiefunctie uitdijen; desinvesteringen en slijtage doen haar inkrimpen. De analyse van dit proces is, zoals bekend, ingewikkeld en ligt ver buiten het bestek van dit artikel. Enkele voorlopige opmerkingen kunnen niettemin worden gemaakt:

1. spontane groei van de productiefunctie is bij de veronderstelde onderbezetting niet te verwachten. Renteverlaging en rendementsverbetering via loonkostenmatiging zullen daaraan weinig of niets veranderen. Weliswaar zouden de liquiditeit en de solvabiliteit daardoor kunnen verbeteren, maar voor investeringsherstel is een verbetering van de bezettingsgraad onder de gegeven omstandigheden de allereerste voorwaarde;
2. doch zelfs als men via een geforceerd steunbeleid enige investeringsbedrijvigheid van de grond zou weten te krijgen, zal de werkgelegenheid dáárdoor alléén niet verbeteren. Indien de effectieve vraag op het oude peil gehandhaafd zou blijven, zou de werkgelegenheid door de inschakeling van de modernste arbeidsextensieve outillage zelfs dalen. Wanneer men dus, zoals in het CEP 1983, opteert voor een beleid van gerichte investeringsstimulering via de Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP), zal een dergelijk beleid moeten worden ge-

complementeerd door een beleid gericht op een extra vraagontwikkeling, ten einde het nieuwe aanbod te kunnen absorberen;

3. realistischer dan beschouwingen over de mogelijkheden en gevolgen van nieuwe investeringen lijkt het evenwel om de vraag onder ogen te zien wat de consequenties zouden kunnen zijn van een lang volgehouden onderbezetting. Van diverse zijden is al gesuggereerd dat het niet-gebruiken van, gezien de kosten- en prijsverhoudingen, potentieel rendabele capaciteit tot extra kapitaalvernietiging zou kunnen leiden. Opgemerkt zij dat indien de bedoelde kapitaalvernietiging zou optreden uiteindelijk vanzelf de situatie van volledige bezetting zal worden gerealiseerd, zodat dan alleen nog maar de beleidsmogelijkheid van (loonkosten-)matiging open zou staan.

Het is moeilijk vast te stellen hoever we al die kant zijn opgegaan; doch het zou zeer te betreuren zijn als toegestaan zou worden dat de monetaristen via hun al te grote beleidsinvloed op die wijze hun eigen gelijk zouden laten ontstaan. Langs die weg zou dan uiteindelijk de situatie kunnen ontstaan van een weliswaar volledig bezette, zeer produktieve, kleine economie, doch met een lage werkgelegenheid. Van daaruit zou dan een nieuwe groeifase kunnen starten. Het lijkt erop dat degenen die ook onder de actuele omstandigheden allereerst voor (loonkosten-)matiging blijven pleiten, voor deze riskante en zware weg door het diepe dal kiezen.

Mijn indruk is dat deze keuze ook in het CEP 1983 wordt gemaakt. Op zich behoeft dat niet inconsistent te zijn, doch een analytische motivering ervan ware toch noodzakelijk. Jammer genoeg ontbreekt deze in het jongste CEP, zodat de vraag in de aanhef van dit artikel helaas ontkennend moet worden beantwoord.

P. J. L. M. Peters